Turkish Studies - *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*
Volume 8/8 Summer 2013, p. 1989-1999, ANKARA-TURKEY

FEDERALİZMİ ANLAMAK*

*Yavuz ÖZDEMİR***
*Elif AKTAŞ****

ÖZET

Federalizm Türkiye'de uzun bir süre aforoz edilmiş bir fenomen olmakla beraber 1940'lar sonrasında dünyada ve Türkiye'de yaşanan değişimle beraber zaman zaman gündeme gelmiş ve hatta mevcut sorunların çözümü olarak sunulmuştur. Türkiye'de federalizm bir çözüm aracı olarak sunulmasına rağmen ne yazık ki hakkında Türk düşünce dünyası bir nevi suskunluk içerisinde kalmıştır. Bu konuda yazılanların toplamı birkaç kitap ve birkaç makaleyi geçmemektedir. Bir başka ifadeyle Türkiye'deki mevcut bilgi piyasası federalizm ile ilgili olmak kaydıyla büyük bir fakirlik içerisindedir.

Oysaki Avrupa ve bilhassa Amerika'da federalizm konusunda sürekli araştırmalar yapılmakta ve hatta bu konu ile ilgili enstitüler kurulmaktadır. Bilhassa Amerika'da yapılan çalışmaların zihni arka planında federal bir dünyanın kurulup kurulamayacağı sorusu yatmaktadır. Bu soruyu daha doğrudan okursak dünyanın Amerikalılaştırılmasının mümkün olup olamayacağının cevap arandığı net bir şekilde görülebilecektir. Adına küreselleşme ya da globalleşme denilen bu yeni süreçte aslında anlam olarak hemen hemen aynı şeyi çağrıştırmaktadır. Yani bir Amerikan projeksiyonu olarak federal sistem dünya gündemine oturtulmaya çalışılmaktadır. Bu gelişmeler karşısında sürecin kenarına merkezi bir coğrafî konuma sahip olan, yönü Batı'ya çevrili ve Amerika'nın stratejik müttefiki olan Türkiye'nin de sürecin dışına düşmemesi ve potsmodern dünya ile entegrasyonunun devamı ve mevcut sorunlarının çözümü bağlamında federalizmi en azından anlamak durumunda olduğu açıktır. İşte bu çalışmanın maksadı mümkün mertebe federalizmi anlaşılır kılınmaktır.

Anahtar Kelimeler: Federalizm, sözleşme, federal sistem, foedus, kuvvetler ayrılığı.

---

*__Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.__

** Yrd. Doç. Dr. Atatürk üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı, El-mek: dryavuz25@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr. Atatürk üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı, El-mek: aktas_elif81@hotmail.com

UNDERSTANDING FEDERALISM

ABSTRACT

Although federalism had long been a neglected phonemenon in Turkey, it came to the forefront after 1940s from time to time along with the changes experienced in the world and Turkey and it has been proposed as a solution to existing problems. Despite its nature as a measn to solve problems, it has remained in silence within the context of Turkish thought. All that has existed on this issue does not exceed a few words and articles. In other words, the knowledge of federalism in Turkey is so limited.

However, in Europe and especially in the US. research on federalism has been carried out continuously and some related institutions have been established on this subject. Especially in the US. the question of whether a federal world may be established lies behind the mental background of the studies. A truer reading of this question leads to an understanding of whether the world may be Americanized. The process called globalization reminds one of the same meaning. In fact, federal system as a American Project is tried to be established into the attention of the world public. With all developments, Turkey with is close geography in the process and with its face to the western world as an ally of the US. is not to fall out of the process and is at least to understand federalism within the framework as the continuity of integration and as the solution to problems. This study is intended to contribute to a beter understanding of federalism.

Key Words: Federalism, contract, federal system, foedus, discrimination of powers.

Federalizm Türkiye'de uzun bir süre aforoz edilmiş bir fenomen olmakla beraber, 1940'lar sonrasında zaman zaman gündeme gelmiş ve hatta kutsanarak tüm sorunların çözümünü barındıran bir sistem olarak sunulmuştur. Bununla beraber, federalizm hakkında Türk düşünce dünyası adeta suskunluk içerisindedir. Bu konuda yazılanların toplamı bin sayfayı geçemez durumdadır. Yani Türkiye, federalizm ile ilgili bilgi konusunda oldukça fakir bir durumdadır.

Türkiye bu genel manzara içerisinde konuyu son günlerde tartışmaya devam etmekte ve bilgi yoksunluğundan dolayı önemli bir kısır döngü yaşamaktadır. İşte bu çalışmanın yapılış amacı tam da bu noktada öne çıkmaktadır. Çünkü, amacımız mümkün olabildiği kadar federalizmi anlaşılır kılmak ve mevcut kısır döngünün kırılmasına katkıda bulunmaktır.

Bu amaçlarla, federalist düşünce ya da federalizmin kavramına odak teşkil eden federal kavramının ihtiyaç duyduğumuz oranda izahı gerektiği inancındayız. Aksi bir durum, konunun beslenme noktalarından en önemlisinin ihmali anlamına gelir. Böyle bir durum, yöntem açısından da analitik/çözümlemeci bakışı engelleyeceğinden sakıncalıdır. İhmale düşmemek ve sakıncalı bir durum yaratmamak için bu çalışmada evvela federal kavramını anlaşılır kılmaya çalışacağız.

Federal kavramı Latince kökenli "foedus"tan türetilmiştir.[1] Furkan Akderin, foedus'un karşılığı olarak, anlaşma, ittifak ifadelerini kullanmaktadır.[2] Kabaağaç ve Alova ise hazırladıkları Latince-Türkçe Sözlük'te "foedus"u; antlaşma, birleşme, ittifak, anlaşma, mukavele, sözleşme, koşul, ticarî anlaşma, pazarlık ve yasa ifadeleriyle karşılamaktadır.[3] Türkiye'de, federalizm ve federal yönetim konularında en fazla çalışma yapmış bir akademisyen olan Oktay Uygun ise, "foedus"un anlamı olarak anlaşma ve sözleşme kelimelerini öne çıkarmaktadır.[4]

Webster's New Universal Unabridged Dictionary'sinde kavramın, Latince "foedus"tan geldiğine vurgu yapılırken, anlam olarak lig ve uzlaşı kelimeleri sunulmaktadır.[5]

Federalizm ve federal sistem ile ilgili olarak Türkiye'de ilk çalışmalardan önemli bir kısmına sahip olan İlhan Lütem de kavramın kökünün foederis olduğuna işaret ettikten sonra, foederisin, pakt, kontrat, antlaşma, sözleşme manasına geldiğini ifade etmektedir.[6]

Federalizm konusunda Exploring Federalism adında çok önemli bir eserin sahibi olan Yahudi asıllı bir akademisyen olarak tanınan Daniel Elazar, federal kavramının Judeo-Hıristiyan geleneğinden geldiğini ve İncil kaynaklı olduğunu belirtmektedir. Kavramın kökeni Latince foedus olarak veren Elazar, onun aynı zamanda İbranicedeki "brit" terimi gibi sözleşme anlamına geldiğini kaydetmektedir. Ayrıca kavramın ilk kullanımının teolojik alanda olduğuna işaret eden Elazar, tanrı ve insan arasındaki ilişkiyi tanımlamak amacı taşıdığına vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte Elazar, federal kavramının zamanla siyasî bir kavrama dönüştüğüne de gönderme yapmaktadır.[7]

Dinsel alandan siyasal alana yayılışı sonrasında kavramın anlamında ve ruhunda değişimler meydana gelmiş ve kavram, kabileler, şehir devletleri ve diğer siyasî birimler arasında geçici ya da kalıcı uzlaşma veya ittifaklar için kullanılır olmuştur. Bu uzlaşma ya da ittifak foedusun da üzerine oturduğu bir kavram olan "fides" çerçevesinde oluşturulacaktır. Foedusa zemin oluşturan fides ise inanç, itikat, iman, güven, itimat, emniyet, güvenilirlik, şeref, bağlılık, hakikat, gerçek; söz, vaad, teminat, yemin; garanti, himaye, koruma; (iş) kredi; (yasa) ve iyi niyet anlamlarına sahiptir.[8] Bunları adeta pekiştiren Burgess de fidesin içeriğinde "karşılıklı tanınma, söz verme, sözünde durma, yemin etme, başkalarına taahhütlerde bulunma, işbirliği ve ortaklık" gibi anlamlar bulmaktadır.[9]

Federal kavramının dinsel alandan siyasî alana yayılışı sonrasında giderek bir "izm"leşmeye doğru gittiği ve hatta zaman içerisinde izmleştiği söylenebilir. Teorik bağlamda yaşanan bu gelişmenin öncüleri olarak iki teolog ve filozof öne çıkmaktadır.

Dinsel inançlar üzerinden temellendirilerek,[10] siyasal alanda şekillenmeye başlanan federalizmin kurucu babaları olarak nitelendirebileceğimiz bu isimlerden ilki 1504-1575 yılları arasında yaşamış olan Zürihli reformist Heinrich Bullinger'dir.[11] Bullinger, A Brief Exposition of

---

[1] Vincent Ostrom, **The Meaning of American Federalism: Constituting a Self-Governing Society,** ICS Press, San Francisco, California 1991, p. 9.
[2] Furkan Akderin, **Latince Sözlük,** Say Yayınları, İstanbul 2012, s. 224.
[3] Sinan Kabaağaç - Erdal Alova, **Latince-Türkçe Sözlük,** Sosyal Yayınları, İstanbul 1995, s. 246.
[4] Oktay Uygun, **Federal Devlet Temel İlkeleri, Başlıca Kurumları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği,** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 188.
[5] **Webster's New Universal Unabridged Dictionary,** Simon and Schuster, New York 1979, p. 671.
[6] İlhan Lütem, "Cihanşûmül Bir Federalizmin Şartları ve Güçlükleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** C. VIII, Sayı: 1-2 (1950), s. 304.
[7] Daniel J. Elazar, **Exploring Federalism,** The University of Alabama Press, Tuscaloosa, London 2006, p. 5.
[8] Kabaağaç - Alova, **a.g.e.,** s. 241.
[9] Michael Burgess, **Federalizm and European Union: the Building of Europe, 1950-2000,** Routledge, London, New York, pp. 5-6.
[10] http://www.eolss.net/Sample…/CO4/E6-32-02-04.pdf, p. 2, 13.07.2013.
[11] http://www.cprf.co.uk7articles/covenant6.htm, p. 1, 20.07.2013.

the One and Eternal Testament or Covenant of God isimli eserini 1534'te yayınlayarak hem Avrupa'da hem de Anglo-Amerikan dünyasında gelişecek olan federal akımların düşünsel temellerini atmıştır.[12] Düşüncelerinin temeline sözleşmeyi koyarak, federal düşünce geleneğinin oluşumuna olumlu katkılar yapan Bullinger hakkında Türkçe yazılmış bir eser ya da ciddi bilgiler bulmak ne yazık ki mümkün değildir. Avrupa ve Amerika'da da uzun yıllar boyunca ihmal edilmiş bir teolog-filozof olan Bullinger hakkında son yıllarda yapılan çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu çalışmaların muhtemelen en önemlisi olan "Fountainhead of Federalism: Heinrich Bullinger and Covenantal Tradition" isimli revizyonist bir monografi şeklindeki çalışmadır. Sözkonusu çalışma McCoy ve Baker tarafından yapılan ortak araştırmanın bir sonucudur. McCoy ve Baker'in yapmış oldukları araştırma ile federal düşüncenin ilintileri konusu Heinrich Bullinger üzerinden açığa vurulmuştur.[13]

Daha önce belirttiğimiz üzere dinsel inanç üzerinden temellendirilerek şekillendirilen siyaset teorisi 17. yüzyılın başından itibaren teolojiden giderek ayrışmıştır.[14] İşte bu ayrışmada çok önemli rol oynayanlardan biri ve federalist düşüncenin kurucu babalarından olan Johannes Althusius'tur. O, 1557-1638 yılları arasında yaşamış Germen Calvinist entelektüeli ve siyaset/idare hukukçusu idi.[15] Althusius, siyasetin ve yönetimin temel sorunları üstünde durmuş ve bir siyaset felsefesi denemesinde bulunmuştur. Onun bu konuda yazmış olduğu en önemli eseri Politica Methodice Digesta (Yönetim Politikası Yöntemleri) adını taşır.[16] Eser, 1603 yılında federal ilahiyat okulu olarak da nitelendirilen Harboen Üniversitesi'nde yayınlanmıştır.[17]

Eserinde Althusius devlet öncesi toplulukları association Aile, Korporasyon/ Collegium, Şehir/ Site ve Bölge/ eyalet şeklinde dört bölümde ele alır. Her birinin ayrı yetkileri ve hakları bulunduğu gibi, bir üst örgütlenmeye ancak bir alt örgütlenmenin yöneticilerinin sözleşmesiyle ulaşılabilir. Bunlardan aile ve korporasyon/ collegium özel ve dolayısıyla basit nitelikli örgütlenme iken şehir/ site ve bölge/ eyalet kamusal ve karmaşık nitelikli örgütlenmelerdir.[18]

Toplumsal gruplar üzerine inşa ettiği bir sözleşme teorisi oluşturan Althusius, burada sözleşmeyi hem toplumsal grupları hem de hükümdar- teb'a ilişkisini açıklamak üzere kullanmıştır. Bireyi kenarlayan Althusius, aile, şirket, yerel cemaat, ulus gibi çeşitli sosyal grupların farklı görevlere sahip oldukları düşüncesinden hareketle farklı sözleşmelerle oluşturulduklarını beyan eder. Ona göre egemenlik daima toplumda hiyerarşik biçimde aileden devlete doğru dizilen organik gruplardan oluşan halktadır. "Halk, kral ve memurlarına sözleşmeye sadık kalmaları koşuluyla iktidarı verir. Althusius, bu yolla, kral ve bürokrasinin egemenlik daima halkta olmak kaydıyla nasıl belirli bir gücü muhafaza ettiğini açıklayabilmiştir. Bu rıza ile gruplar arasındaki sözleşme ile açıklanır, belirli dinî kavramlarla değil."[19]

Basel kentinde hukuk öğrenimi gördüğünü bildiğimiz, Calvinist inançlar ve liberalist görüşler tarafından biçimlendirilen görüşlere sahip olan ve bazı yorumcuların son monarkomak olarak nitelendirdikleri Althusius, Politica Methodice Digesta adlı eserini isminden de anlaşılacağı

[12] Alper Arısoy, "Avrupa'da Federalizm Geleneği ve Avrupa Bütünleşmesinde Federalist Akımlar", **Ege Akademik Bakış/Ege Academic Review,** C. 10, Sayı: 4 (Ekim 2010), s. 1201.
[13] Charles S. McCoy - J. Wayne Baker, **Fountainhead of Federalism: Heinrich Bullinger and Covenantal Traditional,** John Knox Press, Westminister 1991, pp. 11-12; aktaran: Burgess, **ibid,** p. 4.
[14] Gunnar Skirbekk - Nils Gilje, **Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi,** Çev.: Emre Akbaş - Şule Mutlu, Kesit Yayınları, İstanbul 2006, s. 236.
[15] Burgess, **ibid,** p. 7.
[16] H. Burak Gemalmaz, "Johannes Althusius'da Simbiyosis, Halk Egemenliği, Devlet ve Direnme Hakkı", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,** C. LXVIII, Sayı: 1-2 (2010), s. 43.
[17] Thomas Hueglin, **Early Modern Concepts for a Late Modern World: Althusius on Community and Federalizm,** Laurier University Press, Waterloo, Ontorio, Wilfrid 1999, p. 113.
[18] Gemalmaz, **a.g.m.,** s. 48.
[19] Skirbekk - Gilje, **a.g.e.,** s. 236.

üzere siyasetin sistematik bir incelemesi olarak kaleme alırken, siyaset teorisinin temeline Aristoteles'in insanın toplumsal bir hayvan olduğu iddiasını koymuştur.[20]

Rıza ya da bir başka ifadeyle gönüllülük üzerinden kısacası O, akıldan yani doğal hukuktan hareket ederek[21] organik ve katmanlı bir örgütlenme yapısıyla sözleşme zemininde federal siyaset teorisini yapılandıran Althusius, eserini her yayınladığında detaylandırarak olgunlaştırmış ve modern bağlamda federalizmin ilk kapsamlı teorisyeni olarak da nitelendirilmiştir.[22]

Federal düşüncenin iki kurucu babası hakkında kısa bilgiler verdikten sonra federalizm üzerine ilk bağımsız eseri veren Pierre- Joseph Proudhon ile ilgili bilgi vermemek tarihsel açıdan önemli bir eksiklik yaratabilir.

Proudhon 1809-1865 yılları arasında yaşayan ilk liberal sosyalist, sosyolog, iktisatçı ve anarşist bir düşünür idi. En meşhur sözünü "mülkiyet hırsızlıktır" şeklinde ifade ederken, kanma bilmeyen bir teşebbüsü benliğinde taşıyordu. Amacını şöyle hülasa etmişti: "Nizam içinde hürriyet, birlik içinde bağımsızlık."[23] Onu iki kurucu babadan ayıran en önemli fark, hiçbir kilisenin, hiçbir nassın ve hiçbir mezhebin savunucusu olmamasıdır. O hür bir adamdı ve kendi deyimiyle hürriyet bütün sistemi idi. Proudhon hem filozof, hem sosyolog, hem de sosyo- politik bir doktrin kurucusu olarak,[24] 1848 Olayları sonrası kendisini federalist olarak tanımlamaya başlamıştır.

Bu konuda yazmış olduğu meşhur "Du Principe fédératif" adlı eserini 1863'te yayınlamıştır.[25] Böylece Kıta Avrupası'ndaki federal gelenek içinde yerini alan Proudhon,[26] "XX. asır federasyonlar çağı olacak yahutta insanlık bin yıllık arafa girecek. Hürriyet demek federasyon demektir, ötesi palavra." diyerek sosyo- politik doktrinin temeline, hürriyet ve cumhuriyetle aynîleştirdiği federasyonu yerleştirmiştir. O, zaten siyasî fikirlerinin siyasî federasyon veya adem-i merkeziyet formülüne irca edileceğini de ifade etmiştir.

Proudhon'a göre "siyasî federalizmde hikmet-i hükümetin yerine hukuk geçer. Merkezî iktidar- özel iktidarlar ve mahalli topluluklar tarafından kısıtlanır."[27] Söz konusu eserinde sınırlı bir iktidardan bahseden Proudhon, sözleşme üzerinden temellendirdiği federasyonu rıza ile zeminlendirerek federe birimler oluşturmakta ve bu birimlerin entegrasyonuyla transnational (ulusaşırı) bir yapı olarak tasarladığı federasyonu ortaya çıkarmaktadır.[28]

Çalışmamızın konusu federalist düşünürlerin tümü hakkında bilgi vermek olmadığından sadece iki kurucu baba ile tarihsel özel öneminden dolayı Proudhon'u zikretmekle yetineceğiz. Ancak, bunların dışında kalan federal papers yazarlarından, Wheare, Elazar ve Riker'e kadar birçok filozof, düşünür, akademisyen ve yazarın federal düşünceye değişik şekil ve oranlarda katkılar da bulunduğuna işaret edebiliriz. Bu noktada belirtmeliyiz ki, federalizm 17. yüzyılda Avrupa'da doğmuş, sonrasında Amerika coğrafyasında büyümeye ve olgunlaşmaya devam etmiştir.

Bu genel tespitlerimizden sonra konumuzun daha da anlaşılır hale gelmesi için federalizmin ne olduğu sorusuna çok yönlü cevap ya da cevaplar arayacağız.

Latince foedus'tan türetilmiş federal kavramına bir meta anlatı özelliği katan "izm" ekinin ilave edilmesiyle oluşturulan federalizm kavramı, linguistik, politik, sosyolojik ve benzeri bakış

[20] Ahmet Cevizci, **Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a,** Say Yayınları, İstanbul 2009, s. 432.
[21] Mehmet Ali Ağaoğulları - Levent Köker, **Kral Devlet Ya Da Ölümlü Tanrı,** İmge Kitabevi, Ankara 2004, s. 67-68.
[22] Hueglin, **ibid,** pp. 109-136; aktaran: Arısoy, **a.g.m.,** s. 1200.
[23] http://www.arastirmax.com/…/ 111-132_sosyalizm-sosyoloji-tarihinde-proudhon, s. 112-113, 23.07.2013.
[24] http://www.arastirmax.com/…/ 111-132_sosyalizm-sosyoloji-tarihinde-proudhon, s. 120-121.
[25] Lütem, **a.g.m.,** s. 305.
[26] Arısoy, **a.g.m.,** s. 1201.
[27] http://www.arastirmax.com/…/ 111-132_sosyalizm-sosyoloji-tarihinde-proudhon, s. 128.
[28] Arısoy, **a.g.m.,** s. 1201.

açılarından çok çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlamaların federalizm literatürü açısından geniş bir yelpaze oluşturduğunu söylemek mümkündür. Ancak biz öncelikle yapılmış olan tanımlardan bir seçki yapmak ve eksiklikleri de dikkatlere sunmak suretiyle federalizmi kristalize ederek aydınlatmaya çalışacağız.

Tarihi kıymetinden dolayı Proudhon'un bu konuyla ilgili tanımına öncelik tanıyacağız. Proudhon'a göre federalizmle aynı anlamda olan federasyon "bir veya birçok aile reisinin veya birçok komünün, bir veya birkaç komün grupunun veya devletin ve birçok özel hususların tahakkuku için mûtekabilen bağlandıkları bir sözleşmedir…

… Hûlasatan denebilir ki, federatif sistem ex aequo imparatorluğa istinad eden demokrasileri, anayasaya mûstenid monarşileri ve tekci cumhuriyetleri tefrik etmeye yarayan idarî hiyerarşi ve merkeziyetçiliğin aksidir. Onun farig hususiyeti ve temel kanunu şudur: bir federasyon içinde konfederasyon yeni devletlerin iştiraki ile geliştikçe merkezî otoritenin yetkileri özelleşir ve daralırlar, mûstaceliyetleri ve adetleri azalır, tabir caizse daha teksif edilmiş bir hal alırlar. Aksine merkeziyetçi hûkümetlerde iktidarı elinde tutanın yetkileri çoğalır, yayılır ve müstacel bir hal alır. Nüfus adedi ve arazi büyüklüğü nisbetinde eyaletlerin, komünlerin, korparosyonların ve özel şahısların işleri de hûkümdarın yetki sahasına girer. Yalnız komûnün ve eyaletin değil, hatta ferdin ve milletin her nevi hûrriyetinin baskı altına girmesi bu yüzdendir… tekci sistem federatif sistemin tersi olduğundan büyük monarşiler arasında ve evleviyetle imparatorluk demokrasileri arasında bir konfederasyon teşkili imkansızdır. Fransa, Avusturya, İngiltere, Rusya, Prusya gibi devletler arasında ittifak ve ticaret antlaşmaları yapılabilirse de federasyon kurmaktan hoşlanmazlar. Önce bu prensiplerine mugayirdir, federal antlaşma ile ihtilaf haline düşerler, çünkü bunun neticesinde egemenliklerinden bir şey terketmeleri ve hiç olmazsa bazı hallerde kendilerine üstün bir hakem tanımaları lâzımdır…"[29]

Sistematik bir şekilde sosyo- politik kuramını yapılandırdığını gördüğümüz Proudhon, bu tanımında integral (bütünleşik) federalizmin düşünsel temellerini ortaya koyarak,[30] hürriyet ile otorite arasındaki antinomiden hareketle bir denge arayışına yönelmekte ve hal çaresi olarak sözleşme üzerinden birleşmeyi önermek suretiyle federalizmi tanımlamaktadır.[31]

Friedrich'e göre, "federalizm, ortak inanç ve geleneklerin yerleştirilmesi ve ortak değer ve menfaatlerin müşterek çabalarla etkin olarak uygulanması yoluyla yerel olarak farklılaşmış değerler, menfaatler, inançlar ve geleneklere sahip topluluklara uygun örgütlenme biçimidir.

'Federalizm' siyasal bir gruplaşmanın federalleşme sürecini göstermesi bakımından, yani ister devletler ister herhangi bir türde başka birlikler olsun, bir dizi farklı siyasal örgütün çözümler bulmak, ortak politikalar benimsemek ve ortak sorunlarla ilgili ortak kararlar vermek veya bunun tersine daha önce tek bir siyasal topluluğun bir dizi ayrı ve farklı siyasal topluluk durumuna gelmesi nedeniyle şimdi ayrı olarak örgütlenmiş, farklılaşmış toplulukların bundan böyle ortak olmayan kendi sorunları üzerinde ayrıca çalışabilmeleri amacıyla yeni bir örgüt yaratmada başarılı olmaları anlamında en uygun terim gibi gözükmektedir.

Kısaca, eğer bir dizi siyasal gruplaşma bir arada ve özerk birimler olarak birbirleriyle ilişki içinde ve kendi özerkliği olan ortak bir düzen biçiminde birleşmişse, gerçek anlamında bir federalizmden söz edebiliriz."[32]

Friedrich tanımında ise birlik ve farklılık antinomisinin çözümü için sosyo- politik bir örgütlenme biçimi ve bunları ifade terim olarak tanımlanan federalizm Blackwell'in Siyaset Bilimi

[29] Lütem, **a.g.m.,** s. 305-306.
[30] Arısoy, **a.g.m.,** s. 1201.
[31] Lütem, **a.g.m.,** s. 306.
[32] Carl J. Friedrich, **Sınırlı Devlet,** Çev: Mehmet Turhan, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, s. 85-87.

Ansiklopedisi'nde de ülkesel alanın siyasal bir biçimi olarak[33] indirgemeci bir yaklaşımla tanımlanmaktadır.

En geniş anlamıyla federal düzen ya da federalizm, aileden, yerel, bölgesel topluluklara ve devlete kadar uzanan özerk birimlerin dahil bir sistemi ifade eder şeklinde bir tanımlamada bulunan Balta, federalizmi en bilinen şekliyle özerk birimler üzerine kurulu bir devlet teşkilatı formu olarak nitelemektedir.

Daha dar bir anlamda federalizmi bileşik bir devlet yapısını ifade eden bir kavram olduğuna dikkat çeken Balta, kavramın bağımsız devletlerin birleşmesini çağrıştırdığı zaman "çekici", kurulu federal devletlerde çok defa özerklik unsurunu anımsattığında ise "itici" bir eğilim taşıdığını belirtmektedir.[34]

Yukarıda verdiğimiz tanımlamalarıyla Balta'nın, federalizmi teorik boyutundan ziyade pratik boyutuyla ele aldığı anlaşılmakla beraber çekici ve itici antinomisine dikkat çekmesi manidardır.

Beckett ise federalizmi, azınlık hakları ve çoğunluk gücü antinomisinden temellendirerek bunları armonize etmek için etkili bir çerçeve sağlayan araç olarak tanımlar.[35]

Kuvvetler ayrılığı noktasından konuya yaklaşan Field, federalizmi her bir seviyede önemli kuvvetlere sahip olan ve kullanan yönetim güçlerinin ulusal ve ulus-altı seviyelerde paylaşılması olarak ifade eder.[36]

Federalizm, üniter yönetim ve konfederasyon olarak üç yönetim formundan bahseden Matzke ise onu, aynı alan ve halk üzerinde resmî otoriteye sahip yönetimin iki ya da daha fazla seviyede yapılanması için milletin organizasyonunun bir yoludur[37] şeklinde tanımlamıştır.

Ünlü sosyolog Aron ise federalizmi kuruluş nedeni üzerinden, ulusların büyüklüğü veya küçüklüğünden çıkan çeşitli yararları bir araya getirmek için kurulan bir sistem olarak vasıflandırır.[38]

Aka Ligi (M. Ö: 281-146), İsviçre kantonlar Federasyonu (1291-), Hollanda'nın Yedi birleşik Vilayeti (1579-1795) ve Kuzey Amerika Birleşik Devletleri (1778-) olarak dört tanınmış federal yönetimden bahseden Freeman, History of Federal Goverment adlı eserinde federalizmi, esasen bir uzlaşma ve iki aşırı yönetimin ortasında bulunan bir yönetim formu olarak nitelendirir.[39]

Andrew Heywood, Siyaset adıyla Türkçeye çevrilerek, Türk bilim dünyasına kazandırılan eserinde federalizmi, "temel özelliği egemenliğin paylaşılması olan bir fikir ve iktidarı bir devlet içinde bölgesel olarak bölüştüren yasal ve siyasal yapıları anlatan bir biçim" şeklinde ifade etmektedir.[40]

---

[33] Vernon Bogdanor (Yayına Hazırlayan), **Blackwell'in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi I,** Çev.: Bülent Peker - Leyla Keskiner, Ümit Yayıncılık, Ankara 1999, s. 265.
[34] Tahsin Bekir Balta, "Federal Sistem Üzerine Bazı Düşünceler", Çev: Özer Ozankaya, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** C. 20, Sayı: 1 (1965), s. 139-140.
[35] Candace H. Backett, "Seperations of Powers and Federalism: Their Impact on Individual Liberty and Functioning of Our Goverment", **William and Mary Law Review,** Vol. 28, Issue 3 (1988), p. 646.
[36] http://www.auilr.org/pdf/8/8-23.10.pdf, p. 448, 23.07.2013.
[37] Charles S. Matzke, **Goverment in Amerika People, Politics and Policy,** Longman, New York, Boston 2009, p. 33.
[38] Raymond Aron, **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri,** Çev: Korkmaz Alemdar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986, s. 231.
[39] Edward A. Freeman, **History of Federal Government,** Macmillan and Co., London 1893, p. 4, 13.
[40] Andrew Heywood, **Siyaset,** Çev.: Bekir Berat Özipek ve diğerleri, Liberte, Ankara 2006, s. 234.

Robert Garron ise, federalizmi, egemenlik ve siyasal iktidarın her biri kendi yetki alanında diğerinden bağımsız olacak şekilde, merkezî ve yerel yönetimler arasında bölündüğü devlet biçimi olarak tanımlayarak[41] adeta Heywood'un tanımını pekiştirmektedir.

Türkiye'de anayasa hukuku alanında yetkin isimlerden biri olan Erdoğan Teziç'e göre federalizm bir ülkeden ötekine çok farklı özellikler gösteren ve adeta federal devlet sayısı kadar federalizm olduğu söylenebilen ve günümüzde hayli yaygın bir siyasî örgütlenme biçimidir.[42]

Siyaset, siyasetin sorunları ve demokrasi gibi konulara kafa yoran bir bilim insanı olarak Lijphart ise federalizmi, merkezi yönetimle, federasyonun üye birimlerinin veya kurucu birimlerinin devletler, eyaletler, kantonlar, Länder yönetimleri arasında anayasa ile güvence altına alınmış bir iktidar bölünmesi şeklinde tanımlamıştır. Bir başka ifadeyle O, federalizmi, merkezî ve bölgesel yönetimler arasında güvenceli bir iktidar bölüşümü olarak anlamlandırmaktadır.

Federalizm konusunda yazdıklarıyla önemli oranda referans almış olan William H. Riker'in genel olarak benimsenmiş tanımı şöyledir: "Federalizm, devlet faaliyetlerinin bölgesel yönetimlerle bir merkezî yönetim arasında her yönetim türünün bazı faaliyetler hakkında kesin kararlar verebileceği biçimde bölündüğü bir örgütlenme tarzıdır…. Federalizm, genellikle kurucu birimlerin coğrafî olarak tanımlandığı mekânsal ve yerel bir iktidar bölüşümü şeklinde anlaşılmaktadır.[43] Kısacası Riker, federalizmi yönetimsel faaliyetlerin merkezî yönetim ve bölgesel yönetimler arasında bölündüğü politik bir organizasyon biçimi olarak tanımlamıştır.[44]

Gordon Marshall ise Sosyoloji Sözlüğü'nde federalizmi şöyle tanımlamaktadır:

"Belli bir ulus devlet içinde, tüm ülkeyi kucaklayan merkezî bir hükümet ile bütünü oluşturan eyaletler için özerk bölgesel hükümet olmasını öngören bir siyasal sistem ve felsefe… Bu terim bazen, örneğin merkezî bir harekete karşı olan federal işçi hareketleri gibi, ticarî ve başka örgütler için de kullanılmasına rağmen, esas karşılığı yönetim sistemlerindedir."[45]

Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü'ne bakıldığında federalizmin şu şekilde tanımlandığı görülür:

Bu terim merkezî ve alt hûkümetler arasında hukukî çerçevedeki erkler bölüşümüne işaret etmektedir.

"… Demek ki federalizm sadece tercih edilmiş bir dizi kurumların değil, karmaşık toplumların genel bir teorisi olmaktadır."[46]

Anayasa Hukukuna Giriş isimli eserinde Kemal Gözler de federalizmi, "merkezî ve bölgesel yönetimler arasında güvenceli bir iktidar bölüşümü" şeklinde ifade etmektedir.[47]

Federalizm özü, siyasî birlik olan ve birlik içerisinde farklı bölgelerin çıkarlarının dillendirilmesinin yanında mülkî çoğulculuk üzerinden sağlanan yapılanmalar sonucunda iktidarın merkezde yoğunlaşmasını önlemenin bir aracıdır.[48]

---

[41] Sharada Rath, **Federalizm Today: Approaches, Issueo and Trends,** Sterling Publisher, New Delhi 1988; aktaran: Uygun, **a.g.e.,** s. 16.
[42] Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku,** Beta Basım Yayım, İstanbul 1986, s. 113.
[43] Arend Lijphart, **Çağdaş Demokrasiler,** Çev: Ergun Özbudun - Ersin Onulduran, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, İstanbul 1986, s. 113-114.
[44] Pablo Beramendi, "Federalizm", (Ed.: Charles Boix- Susan C. Stokes), **The Oxford Handbook of Comparative Politics,** Oxford Publisher, New York 2007, p. 754.
[45] Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü,** Çev: Osman Akınhay - Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999, s. 237.
[46] William Outhwaite (Ed.), **Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü,** Çev. ve yay. haz.: Melih Pakdemir, İletişim Yay., İstanbul 2008, s. 24-25.
[47] Kemal Gözler, **Anayasa Hukukuna Giriş,** Ekin Yayınevi, Bursa 2012, s. 66-67.

Sunduğumuz tanımlamalardan bakış açısı bağlamında epeyce farklı olan bir federalizm tanımı da federalizmin toplumun bir özelliği olması şeklindeki tanımlamadır.[49]

Yukarıdaki tanımların ya da tanımlamaların ortak noktaları genelde sosyal, siyasal ve hukuksal zemin üzerinden temellendirilmeleridir. Bu bağlamda tanımlamalarda görülen eksiklikler ise ekonomik, tarihsel, coğrafî ve kültürel boyutlardır.

Tespit ettiğimiz eksikliklerin giderilebilmesi için federalizmi ekonomik, tarihsel, coğrafî ve kültürel boyutlarıyla tanımlamamız gerekir.

Ekonomik boyutuyla federalizm, bir yandan rekabeti diğer yandan dayanışmayı içermektedir.

Tarihsel açıdan bakıldığında federalizm, kökleri Judeo-Hıristiyan geleneğinde bulunan[50] özellikle püriten düşünce üzerinden zeminlenen ve Amerikan Devrimi ile gündem bulan bir sisteme işaret etmektedir.

Coğrafya bağlamında federalizm, Hz. Musa dönemi uygulamaları dikkate alınarak üç semavî dinin de kutsal saydığı topraklarda tohumlanmış, Avrupa'da doğmuş ve Amerika'da gelişmiştir. Bu mekânlar dikkate alındığında federalizmin kendi içerisinde bütüncül ve büyük coğrafyalara ihtiyaç duyduğu söylenebilir.[51]

Kültürel bakımdan federalizm, Judeo-Hıristiyan kültür geleneğine ait kültürel köklere sahip olmakla birlikte esas gelişimini Anglo-Amerikan kültür geleneğine borçludur.[52]

Bütün bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki federalizm pek çok kişi tarafından pek çok şekillerde tanımlanmış olmakla beraber, sosyal, siyasal, kültürel, hukuksal, ekonomik, tarihî ve coğrafî boyutlarıyla düşünüldüğünde;

- Dinsel alanda doğan,
- Siyasal alanda gelişen,
- Jude-Hıristiyan kültür geleneğinden temellenen,
- Anglo-Amerikan kültür geleneğinden gelişen,
- Rızaya dayanan,
- Sözleşme, uzlaşma, ittifak ve benzeri linguistik anlamlara sahip olan,
- İktidarın anayasal bölüşümüne dayalı,
- Hemen hemen her alanda antinomi içeren,
- Bünyesinde mülkî çoğulculuk barındıran,
- Mekânsal ve yerel güvenceli iktidar paylaşımını esas alan,
- Çekici ve itici özellikler taşıyan,
- Dengeci,

[48] Ronald Paddison, **The Fragmented State,** St. Martin's Press, New York 1983, s. 100; aktaran Ahmet Yıldız, **Ulus Devletin Bunalımı Federalizm ve Kürt Meselesi,** Etkileşim Yayınları, İstanbul 2000, s. 9.
[49] Uygun, **a.g.e.,** s. 19.
[50] Türkkaya Ataöv, **Federasyon Başkanlık Yarı-Başkanlık,** Destek Yayınları, İstanbul 2011, s. 28.
[51] Heywood, **a.g.e.,** s. 236.
[52] Jerald C. Brauher, "Puritanizm, Dinî Uyanış ve Devrim", Çev: Mehmet Alıcı, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Sayı: 19 (2009), s. 160, 163-164.

- Bir felsefî,
- Ve siyasal sistem,
- Karmaşık bir örgütlenme biçimi
- Ve birçok boyutları olan bir sistemler bütünüdür.

KAYNAKÇA

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali - KÖKER, Levent, **Kral Devlet Ya Da Ölümlü Tanrı,** İmge Kitabevi, Ankara 2004.

AKDERİN, Furkan, **Latince Sözlük,** Say Yayınları, İstanbul 2012.

ARISOY, Alper, "Avrupa'da Federalizm Geleneği ve Avrupa Bütünleşmesinde Federalist Akımlar", **Ege Akademik Bakış/Ege Academic Review,** C. 10, Sayı: 4 (Ekim 2010), ss. 1195-1206.

ARON, Raymond, **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri,** Çev: Korkmaz Alemdar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986.

ATAÖV, Türkkaya, , **Federasyon Başkanlık Yarı-Başkanlık,** Destek Yayınları, İstanbul 2011.

BACKETT, Candace H., "Seperations of Powers and Federalism: Their Impact on Individual Liberty and Functioning of Our Goverment", **William and Mary Law Review,** Vol. 28, Issue 3 (1988), pp. 635-651.

BALTA, Tahsin Bekir, "Federal Sistem Üzerine Bazı Düşünceler", Çev: Özer Ozankaya, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** C. 20, Sayı: 1 (1965), ss. 139-148.

BERAMENDI, Pablo, "Federalizm", (Ed.: Charles Boix- Susan C. Stokes), **The Oxford Handbook of Comparative Politics,** Oxford Publisher, New York 2007.

BOGDANOR, Vernon (Yayına Hazırlayan), **Blackwell'in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi I,** Çev: Bülent Peker - Leyla Keskiner, Ümit Yayıncılık, Ankara 1999.

BRAUHER, Jerald C., "Puritanizm, Dinî Uyanış ve Devrim", Çev: Mehmet Alıcı, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Sayı: 19 (2009), ss. 160-182.

BURGESS, Michael, **Federalizm and European Union: the Building of Europe, 1950-2000,** Routledge, London, New York.

CEVİZCİ, Ahmet, **Felsefe Tarihi Thales'ten Baudrillard'a,** Say Yayınları, İstanbul 2009.

ELAZAR, Daniel J., **Exploring Federalism,** The University of Alabama Press, Tuscaloosa, London 2006.

FREEMAN, Edward A., **History of Federal Government,** Macmillan and Co., London 1893.

FRIEDRICH, Carl J., **Sınırlı Devlet,** Çev: Mehmet Turhan, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999.

GEMALMAZ, H. Burak, "Johannes Althusius'da Simbiyosis, Halk Egemenliği, Devlet ve Direnme Hakkı", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,** C. LXVIII, Sayı: 1-2 (2010), ss. 43-60.

GÖZLER, Kemal, **Anayasa Hukukuna Giriş,** Ekin Yayınevi, Bursa 2012.

HEYWOOD, Andrew, **Siyaset,** Çev: Bekir Berat Özipek ve diğerleri, Liberte, Ankara 2006.

HUEGLİN, Thomas, **Early Modern Concepts for a Late Modern World: Althusius on Community and Federalizm,** Laurier University Press, Waterloo, Ontorio, Wilfrid 1999.

KABAAĞAÇ, Sinan - ALOVA, Erdal, **Latince-Türkçe Sözlük,** Sosyal Yayınları, İstanbul 1995.

LIJPHART, Arend, **Çağdaş Demokrasiler,** Çev: Ergun Özbudun - Ersin Onulduran, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, İstanbul 1986.

LÜTEM, İlhan, "Cihanşûmül Bir Federalizmin Şartları ve Güçlükleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** C. VIII, Sayı: 1-2 (1950), ss. 304-358.

MARSHALL, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü,** Çev: Osman Akınhay - Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999.

MATZKE, Charles S., **Goverment in Amerika People, Politics and Policy,** Longman, New York, Boston 2009.

OSTROM, Vincent, **The Meaning of American Federalism: Constituting a Self-Governing Society,** ICS Press, San Francisco, California 1991.

OUTHWAITE, William (Editör), **Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü,** Çev. ve yay. haz.: Melih Pakdemir, İletişim Yay., İstanbul 2008.

SKIRBEKK, Gunnar - GILJE, Nils, , **Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi,** Çev: Emre Akbaş - Şule Mutlu, Kesit Yayınları, İstanbul 2006.

TEZİÇ, Erdoğan, **Anayasa Hukuku,** Beta Basım Yayım, İstanbul 1986.

UYGUN, Oktay, **Federal Devlet Temel İlkeleri, Başlıca Kurumları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği,** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2007.

Webster's New Universal Unabridged Dictionary, Simon and Schuster, New York 1979.

YILDIZ, Ahmet, **Ulus Devletin Bunalımı Federalizm ve Kürt Meselesi,** Etkileşim Yayınları, İstanbul 2000.

http://www. arastirmax.com/…/ 111-132_sosyalizm-sosyoloji-tarihinde-proudhon, 23.07.2013.

http://www.auilr.org/pdf/8/8-23.10.pdf, 23.07.2013, pp. 445-453.

http://www.cprf.co.uk7articles/covenant6.htm, 20.07.2013.

http://www.eolss.net/Sample…/CO4/E6-32-02-04.pdf, 13.07.2013, pp. 1-6.